

у власному темпі (в асинхронному режимі); можливість здобувачам освіти використовувати ІКТ в якості компенсаторного засобу, отримати доступ до навчальних відомостей в альтернативний спосіб.

Переваги для педагогів: можливість віддалено комунікувати з колегами, вивчати провідний педагогічний досвід роботи з дітьми із особливими освітніми потребами та поширювати власний; удосконалення власних навичок використання ІКТ для підтримки ефективної роботи із здобувачами освіти; більше можливостей для підготовки дидактичних матеріалів, наочності. Зокрема, за рахунок мультимедійності можна здійснювати та корегувати вплив на різні сенсорні зони. Матеріали в електронному форматі легше адаптувати до потреб здобувачів освіти (наприклад, великий шрифт, шрифт Брайля і т. д.) [4].

Серед основних напрямів, за якими доцільно здійснювати ІКТ підтримку особам з особливими освітніми потребами, варто відзначити наступні:

- визначення початкового рівня особистісного розвитку особи, тобто вихідного рівня, з яким він/вона розпочинає навчання;
- підтримка особистісного розвитку шляхом формування нових навичок або розвитку вже набутих;
- покращення доступу до освітніх ресурсів;
- подолання географічних чи соціальних бар'єрів шляхом комунікаційної та мережної підтримки;
- посилення мотивації до використання та обізнаності щодо переваг ІКТ як засобу підтримки дитини із особливими освітніми потребами [3].

Низка технологічних рішень, доступних і часто безкоштовних, сприяють розвитку середовищ ефективної навчальної взаємодії: синхронної та асинхронної комунікації і колаборації (електронна пошта, онлайн дошки, чати, форуми, веб-конференції тощо); мультимедійної інтеракції (симуляції, доповнена реальність, гейміфікація); інноваційних методик оцінювання (адаптивне тестування, самооцінювання, онлайн-тестування тощо) [3;4].

Таким чином, упровадження ІКТ надає доступ до альтернативних джерел інформації, що може бути відібрана та використана кожним здобувачем освіти відповідно до його/її індивідуальних можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <http://surl.li/gikfk>
3. ICT for inclusion: reaching more students more effectively. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214675>. (дата звернення: 11.03.2023). pdf.
4. ICTs in Education for People with Special Needs : specialized training course. Moscow : UNESCO Institute for Information Technologies in Education, 2006. 160 p. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214644>. pdf. (дата звернення: 11.03.2023).

Ю. К. Вейлерт,

методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

АЛЬТЕРНАТИВНА І ДОДАТКОВА КОМУНІКАЦІЯ У КОРЕКЦІЙНО-КОМПЕНСАТОРНІЙ ОСВІТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Корекційно-компенсаторна спрямованість інклюзивної освіти пронизує всю діяльність закладів освіти, яка здійснюється у процесі формування у дітей з особливими освітніми потребами загальноосвітніх умінь і навичок. Вона ґрунтується на максимальному використанні збережених можливостей дитини. Важливе значення також має корекційно-розвивальний вплив, який забезпечує попередження негативних особливостей розвитку того чи іншого процесу, а також створює додаткові можливості для компенсації втрачених або неповноцінних функцій або систем організму.

З точки зору фізіології, передбачається можливість певної компенсації втраченої функції (аналізатора, органу або системи організму) за рахунок перебудови інших збережених. Тому процес формування людини з особливими освітніми потребами будується з опорою на збережені функції. Часто це незвично з огляду на загальноприйняті норми заміщення (або компенсації),

проте компенсаторні можливості людського організму настільки великі, різноманітні, що у спеціальній педагогіці існує потужний арсенал компенсаторних підходів, що дозволяє надавати педагогічну допомогу людині в самих, здавалося б, безнадійних ситуаціях, повертаючи його в освітній простір [4].

Корекційно-компенсаторна спрямованість спеціальної освіти забезпечується сучасною системою спеціальних технічних засобів навчання і корекції, комп'ютерними технологіями, особливою організацією освітнього процесу. Вона відображена в змісті, методах, організації та організаційних формах спеціальної освіти. Так, це менша наповнюваність класів в школі, збільшені терміни навчання, охоронний лікувально-педагогічний режим, наявність індивідуальних занять, спеціальні предмети (уроки) для корекційної і компенсуючої роботи, спеціальні методи і прийоми навчальної та навчальної діяльності та багато іншого [2, с.15].

На сьогодні актуальною тематикою у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є, на жаль, *відсутність компенсації порушень комунікації*, котра унеможливує поступ та прогрес у розвитку дитини та її інтеграцію у суспільство.

Засоби альтернативної та підтримуючої компенсації є інструментом для спілкування дітей із несформованим вербальним мовленням, що покращує якість їхнього життя.

Більшість дітей з особливими освітніми потребами мають **проблеми зі спілкуванням та комунікацією**. Це відбувається тому, що для успішного спілкування дитина повинна відповідати іншим людям, коли до неї звертаються, а також самостійно ініціювати спілкування.

Також у більшості дітей з особливими освітніми наявна **затримка мовлення**, або вони уникають користуватися мовленням для спілкування. Тому дуже важливо використовувати інші методи комунікації ще до появи мовлення, а використання мови відбуватиметься після цього [3].

Необхідність застосування альтернативної комунікації виникає під час :

- порушення слуху;
- рухових порушеннях, які створюють моторні труднощі;
- інтелектуальних труднощах;
- емоційних проблемах і порушеннях контакту;
- специфічних органічних проблемам артикуляцій;
- прогресуючих захворюваннях
- набутих захворюваннях або травмах;
- тимчасових обмеженнях мовних можливостей.

Використання альтернативної комунікації знижує прояв небажаної поведінки дитини, бо дає можливість отримати необхідне. Завдяки структурованій системі навчання, картки PECS розвивають комунікативні навички у дітей з особливими освітніми потребами та стимулюють до появи мови. Це надзвичайно важливо, коли у дітей є моторні порушення мозку і вербальне мовлення може не з'явитись, а альтернативне завжди дасть можливість дитині бути почутою.

Система PECS забезпечує дітям такий корекційно-розвитковий комплекс дій:

- проявляти ініціативу у спілкуванні;
- озвучувати свої потреби;
- здійснювати самостійний обмін зображеннями із партнером;
- вивчати картки і можливості їх застосування у подальшому, що сприяє самостійному складанню карток згідно із своїми потребами;
- вчитися розмірковувати, працювати, пізнавати.

У результаті дитина із особливими освітніми потребами зможе спілкуватись практично на одному рівні з дорослими чи іншими дітьми.

Можливості, які відкриваються перед учнем, під час застосування системи PECS:

- безпека;
- спосіб регуляції станів поведінки;
- можливість впливати на ситуації чи події;
- почуття приналежності;
- автономія, самостійність, незалежність;
- підтримка пізнавального та соціального розвитку;
- підвищення, покращення якості життя;
- позитивний соціальний імідж [1].

ЕТАПИ ВВЕДЕННЯ PECS

Підготовчий етап: дорослий визначає коло інтересів дитини і створює картки із зображенням відповідних дій та предметів.

1 етап: « Як? ». Навчити дитину передавати картки.

2 етап: «Відстань та наполегливість». Навчання дитини наполегливості в спілкуванні.

3 етап: «Розрізнення карток». Навчити дитину просити бажаний предмет, обираючи потрібну картку із декількох наявних у папці.

4 етап: «Я хочу...». Навчити дитину використовувати декілька карток для побудови речення.

5 етап: « Чого ти бажаєш? ». Навчити дитину відповідати на це запитання.

6 етап: «Коментування». Навчити дитину використовувати картки для коментування, а не для прохання.

Стадія первинного навчання за допомогою карток PECS. Здійснюється фізичний обмін картинки на предмет. Необхідно наявність двох осіб: той, у кого просять і той, хто допомагає дитині зробити дію (підказує). На заняттях це досягається залученням другого педагога, а вдома займаються два члени сім'ї. Заздалегідь робиться список стимулів, вибираються позитивні і негативні стимули (смакові або речові). Педагог звертає увагу дитини на улюблений предмет і здійснює його обмін на картку (зображення цього предмета). Ідеальний варіант. Це, коли відбувається приблизно 80 обмінів протягом дня. Поступово карток стає все більше.

З метою моніторингу ефективності роботи на першому етапі можливо використовувати таблиці для фіксації результатів (табл. 1).

Таблиця 1

Таблиця для контролю досягнень 1 етапу.

Дата	Спроба	Узяв	Дотягнувся	Поклав	Картка	Заняття

Дата: дата проведення заняття.

Спроба: 1, 2, 3, 4 і т.д.

Де узяв дотягнувся і поклав: ПП – повна підказка, ЧПЗ – часткова підказка на зап'ясті, ЧПП – часткова підказка за передпліччя, ЧПЛ – часткова підказка за лікоть, ЧПп – часткова підказка за плече.

Картка: природа овочі, гігієна і т.д.

Заняття: ННО – неформальна навчальна обстановка, СНО – структурована навчальна обстановка.

Друга стадія навчання за допомогою карток

PECS. Навчання дитини віддавати картку, якщо людина не поруч (спонтанні дії). Необхідно зробити книгу з набором карток і комунікаційне поле (книгу), на яке дитина буде викладати картки, вивчені раніше. Як тільки дитина навчилася самостійно віддавати картку, починати працювати на дистанції, яку в подальшому поступово збільшують. Учневі потрібно дати чітко зрозуміти, наскільки важливо домогтися уваги комунікативного партнера до обміну картинками. В крайньому випадку, можна вдаватися до допомоги другого педагога.

На цьому етапі використовується така таблиця (табл. 2).

Таблиця 2

Таблиця для контролю досягнень 2 етапу

Дата	Спроба	Підхід до педагога	Підхід до книги з картками	Відстань до педагога	Відстань до книги з картками	Картки	Заняття

Третя стадія навчання за допомогою карток PECS. Вибір двох-трьох різних картинок, навчання розпізнавати, що зображено на картці. Результати записуються: чи дійсно дитина хотіла той предмет, який він просив за допомогою картки. Зазвичай на цій стадії починають вводити дієслова і складати короткі фрази з 2 слів. Важлива складова частина-навчити дитину знаходити потрібну картку в книзі або на дошці.

На третьому етапі для моніторингу можливо використати таку таблицю (табл. 3).

Таблиця 3

Таблиця контролю досягнень при роботі з різними картками.

Дата	Спроба	Рівні відмінностей	Перевірка відповідності	Відстань до педагога	Відстань до книги з картками	Обраний предмет

Де рівні відмінностей: П – перевагу віддає, Д – дистрактор (неправильна, але правдоподібна відповідь у тестових завданнях з вибором однієї або кількох правильних відповідей).

Четверта стадія навчання за допомогою карток PECS: навчити складати речення з карток. Використовується смужка в книзі для складання речень «я хочу (предмет) «або» дай мені (предмет)», також використовується техніка «зворотного ланцюжка». Дитину вчать просити конкретні специфічні предмети (Я хочу червоне яблуко). В кінці етапу в комунікативній книзі учня міститься, як правило, 25-50 невеликих карток, щоб спілкуватися з різними комунікативними партнерами.

Ефективність використання карток на четвертому етапі (табл. 4).

Таблиця 4

Таблиця контролю досягнень на четвертому етапі

Дата	Спроба	Переміщує картки на шаблон	Переміщує картку «Я хочу на шаблон	Обмінює шаблони	Вказує на картки	Перевірка відповідності

Де: НІ – даний навик ще не вивчається, ПП – повна підказка у виконанні, УП – часткова підказка, ТАК – самостійно виконує дію.

П'ята стадія навчання за допомогою карток PECS. Навчання відповідати на прості запитання з допомогою карток, а саме:

1. Навчання відповіді на питання «Що ти хочеш?», «Що ти бачиш?».

2. Дорослий задає питання перед тим, як дитина починає складати речення.

3. На цій стадії сфера вивчення дуже різноманітна: класифікація, схоже / різне, сезони, узагальнюючі поняття, час доби і справи в цей час, відвідування різних місць і правила поведінки там, навчання літерного складу слова, розвиток розуміння емоцій і т. п (табл. 5).

Таблиця 5

Таблиця контролю досягнень на п'ятому етапі

Дата	Спроба	Інтервал затримки	Відповідь на питання	Попереджує підказку	Спонтанне прохання	Перевірка відповідності

Шоста стадія навчання за допомогою карток PECS. Навчання робити коментарі з допомогою карток. Учень повинен адекватно відповідати на поставлені у випадковому порядку питання: «Що б ти хотів?», «Що ти бачиш?», «Що там у тебе?». Увага звертається не стільки на вимогу мовлення / діяльності, скільки на називанні даного явища.

На початку педагог діє так само, як і на попередніх етапах: задає питання, наприклад: «що ти бачиш?», одночасно показуючи на картку «Я бачу». Поступово візуальна опора зникає.

За умов використання альтернативної і додаткової комунікації кожна дитина, яка має освітні труднощі, отримує необмежений доступ до спілкування та взаємодії. Засоби альтернативної і додаткової комунікації у навчальному процесі допомагають підтримати мотивацію до спілкування, налагодити комунікацію, спростити процес соціальної інтеграції дитини. Запроваджуючи спілкування за допомогою компенсаторних механізмів, всі учасники мають змогу спілкуватися без обмежень, розуміти одне одного, знайти друзів. Таким чином, створення компенсаторних умов, може позитивно вплинути й на формування толерантності в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Смаль Б. В. Альтернативна комунікація за допомогою карток PECS. URL: <https://youtu.be/uIGqHlezf7I>.
- Організація та проведення корекційно-розвиткових занять для дітей із ООП під час дистанційного навчання. Матеріали вебінару. URL: korikciyno-rozvivalnadiyalnist-pri-organizaci-individualnogo-navchannya-307924.
- Напрямки, зміст та очікувані результати корекційно-розвивальної роботи у школі II ступеня для дітей зі зниженим слухом. URL: <https://studfile.net/preview/7240305/page/2/>.
- Принцип корекційно-компенсуючої спрямованості освіти. URL: http://ni.biz.ua/12/12_7/12_75878_printsip-korreksionno-kompensiruyushchey-napravlennosti-obrazovaniya.html